

Л. В. Козловська

*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий консультант
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ОBOB'ЯЗКOVУ ЧАСТКУ У СПАДЩИНІ

Вчення про інститут права на обов'язкову частку в спадщині висвітлено в сучасній юридичній літературі переважно із догматичних позицій у контексті вирішення загального кола проблем спадкового права або ж під кутом історичного розвитку спадкування [1, с. 106–126]. Так, право на обов'язкову частку у спадщині було предметом наукового пошуку таких вітчизняних вчених, як Ю. О. Заїка, З. В. Ромовська, О. П. Печений, І. В. Спасибо-Фатеева та ін.

Витоки, основи й цілі існування цього інституту активно обговорюються під час проведення кодифікації цивільного права, а також пригадуються у контексті глобальних економічних викликів сучасного світу [2, с. 153]. Проте наукова дискусія, предметом якої протягом тривалого часу було обґрунтування підстав спадкування всупереч змісту заповіту, на сьогодні потребує певного переосмислення з метою визначення системи належних способів захисту права на обов'язкову частку у спадщині. Зазначене і є метою нашої статті.

Функціональність інституту права на обов'язкову частку в спадщині протягом його історичного розвитку змінювалась. Закономірно, що змінювалися й погляди вчених щодо його правової природи. Необхідність встановлення в якості принципу повної свободи заповіту та заперечення інституту заповіту є найбільш категоричними уявленнями щодо меж автономії волі особи-спадкодавця (меж спадкування за заповітом) [3, с. 356–375].

Право на обов'язкову частку у спадщині визначено у ст. 1241 ЦК, згідно з якою малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

Спадкування особами, які відповідно до ст. 1241 ЦК мають право на обов'язкову частку у спадщині, характеризується дослідниками як окремий

вид спадкування або як особливий вид спадкування за законом. Найбільш поширеними поняттями для позначення такого спадкування є: «спадкування всупереч заповіту», «обмеження свободи заповіту», «необхідне спадкування», «спадкування права на обов'язкову частку в спадщині». Термінологічна визначеність таких понять важлива для розуміння сутності відносин спадкування у різних правових системах та у різні періоди розвитку спадкового права.

Прослідкувати генезис наведених термінів означає встановити правову природу таких специфічних спадкових відносин. Відповідно до ст. 1241 ЦК для позначення відносин, що виникають при спадкуванні деякими категоріями спадкоємців, які успадковують частину спадкового майна незалежно від змісту заповіту, використовується термін «право на обов'язкову частку в спадщині». Це означає, що, визнаючи пріоритет спадкування за заповітом (ч. 1 ст. 1223, ст. 1235 ЦК), законодавець встановлює визначену законом частку у спадковому майні, яку отримають малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, незалежно від змісту заповіту (ч. 1 ст. 1241 ЦК). Слід зауважити, що в цивільному праві України особи, які спадкують у порядку права на обов'язкову частку в спадщині, визнаються спадкоємцями за законом.

В Цивільному уложенні Німеччини також вживається термін «обов'язкова частка», але відповідно до § 2304 цього документа надання обов'язкової частки не розглядається як призначення спадкоємця, якщо не доведено протилежного. У § 2303 йдеться про те, що особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, можуть вимагати її у спадкоємця. Це разом із іншими нормами Цивільного уложення Німеччини свідчить про свободу заповіту як основоположний принцип спадкового права цієї країни [4, с. 562–571].

У цивільному праві Франції спадкування за законом є за властивою йому природою необхідним спадкуванням, адже спадкодавець не може усунути своїм волевиявленням спадкоємців за законом від спадкування без наявності підстав, передбачених законом для визнання спадкоємця негідним (статті 726–728 Цивільного кодексу Франції) [5, с. 269–272]. Проте найважливіша особливість, яка характеризує необхідне спадкування в цивільному праві Франції, полягає у механізмі здійснення права на спадкування. Наприклад, у цивільному праві Франції спадкоємці за заповітом звертаються з вимогою про видачу їм частки в спадковому майні до спадкоємців за законом (обов'язкових, необхідних спадкоємців) [5, с. 726]. Це свідчить про пріоритет спадкування за законом та характеризує принципову різницю в засадах спадкування в цивільному праві України та Франції. Також це найбільш яскраво характеризує лінію розмежування романської та германської підсистем цивільного права та спадкового права, в якому проявляються характерні ознаки правової системи тієї чи іншої країни.

Щодо поняття обмеження свободи заповіту, яке формулюється в англо-американській системі права, потрібно враховувати деякі міркування загально-правового характеру. Спадкування в англо-американській системі права — це не система переходу суб'єктивних прав та обов'язків спадкодавця до його правонаступників-спадкоємців, а система ліквідації майна після смерті фізичної особи. Не випадково в англо-американській юридичній літературі з'являються такі праці, як, наприклад, «Як уникнути пробації», що стають бестселерами [6, с. 69, 223–225]. Адже спадкування як універсального правонаступництва у розумінні романо-германської системи права неможливо уникнути, так само як неможливо уникнути спадкування особами, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.

Дискусійність питання про правову природу права на обов'язкову частку у спадщині та його практичне значення очевидна, якщо аналізувати наукові підходи, які характеризують механізм здійснення цього права. Так, Ю. О. Заїка зазначає: «При вирішенні питання щодо надання спадкоємцям обов'язкової частки необхідно також враховувати їх матеріальне становище» [7, с. 362]. На нашу думку, вітчизняним законодавством не передбачено надання права на обов'язкову частку в спадщині. Адже його здійснення не залежить від волі спадкодавця, інших спадкоємців, не встановлюється нотаріусом або ж у судовому порядку. Зазначене право встановлено нормами ЦК та є особливим видом спадкування за законом. Таке розуміння послідовно відображено у законодавстві України (абз. 2 п. 5.9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (Порядок)).

На практиці від вирішення питання правової природи та змісту права на обов'язкову частку у спадщині залежать механізм його здійснення та належні способи його юрисдикційного захисту. Навряд чи виникатиме питання про надання спадкоємцям обов'язкової частки, якщо ми дотримуємося точки зору щодо правової природи права на обов'язкову частку у спадщині як виду спадкування за законом. Наприклад, у Цивільному кодексі Російської Федерації передбачено можливість відмови у присудженні права на обов'язкову частку у спадщині (ст. 1149 Цивільного кодексу Російської Федерації) за сукупності певних умов. Це дає підстави ставити питання про надання або відмову у наданні права на обов'язкову частку у спадщині. В Цивільному кодексі України натомість немає навіть формальних нормативних підстав для обґрунтування такої позиції.

Так, ухвалою ВССУ від 29 жовтня 2011 р. (справа № 6-13164св11) скасовано рішення Київського районного суду м. Харкова від 17 грудня 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Харківської області від 17 лютого 2011 р., справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Суд першої інстанції, вирішуючи спір в частині визнання права власності на обов'язкову частку в спадщині С.О.П., дійшов помилкового висновку, що неналежний догляд за спадкодавцем, ненадання матеріальної та мораль-

ної допомоги їй є підставою для позбавлення С.О.П. відповідно до ч. 1 ст. 1241 ЦК права на обов'язкову частку в спадщині, оскільки такий порядок не передбачений цією статтею Кодексу.

Як свідчить судова практика, захист права на обов'язкову частку в спадщині здійснюється шляхом пред'явлення різних видів вимог, зокрема: 1) про визнання за особою права на обов'язкову частку в спадщині; 2) про визнання заповіту недійсним в частині змісту заповіту, якою порушується право особи на обов'язкову частку в спадщині; 3) про виділення частки спадкового майна; 4) про компенсацію вартості обов'язкової частки в спадщині; 5) про поділ спадкового майна.

Не всі вони відповідають критеріям належності способів захисту, які можна визначити зі змісту ст. 16 ЦК та спеціальних норм спадкового права. Правильно вважати, що захист права на обов'язкову частку в спадщині може здійснюватись шляхом пред'явлення вимог про визнання права на обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК), перерозподіл спадщини (ст. 1280 ЦК), визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (ст. 1301 ЦК).

Спадкоємці, право яких на обов'язкову частку у спадщині порушено, для захисту цього права використовують індивідуалізовані (модифіковані) способи захисту, встановлені ст. 16 ЦК. Наприклад, визнання права на обов'язкову частку в спадщині за змістом спадкових правовідносин є індивідуалізованим визнанням права, яке передбачене п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК.

Динаміка застосування способів захисту спадкових прав свідчить про те, що належними способами захисту порушених спадкоємцями прав осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, є спеціальні види вимог, встановлені нормами книги шостої ЦК.

Так, зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині — це спеціальний спосіб захисту суб'єктивних спадкових прав судом, який може бути застосований лише щодо спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині (ч. 1 ст. 1268 ЦК). Усунення від права на спадкування — це спеціальний спосіб захисту спадкових прав, який поширюється на всіх спадкоємців, у тому числі на спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині (ч. 6 ст. 1224 ЦК). Питання про позбавлення права на обов'язкову частку у спадщині вирішується лише з огляду на підстави усунення від права на спадкування, які зазначені у ст. 1224 ЦК. Такі підстави є загальними для всіх категорій спадкоємців і жодних особливостей для спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, не передбачають.

Отже, система способів захисту права на обов'язкову частку в спадщині виглядає таким чином: способи захисту, встановлені ст. 16 ЦК, та способи захисту, встановлені книгою шостою ЦК. Якщо предметом позову є способи захисту права на обов'язкову частку в спадщині, що не відповідають вимогам ст. 16 ЦК або ж не встановлені у нормах книги шостої ЦК, наслідком цього може бути відмова у позові.

Визначення правового механізму здійснення та захисту права на обов'язкову частку у спадщині ґрунтується на тому, що здійснення права на обов'язкову частку в спадщині не залежить від волі спадкоємця та змісту заповіту. Інакше слід було б визнати, що спадкоємець за заповітом зобов'язаний відмовитися від обов'язкової частки в спадщині, а спадкоємець, який має право на обов'язкову частку в спадщині, повинен попередньо звернутися до спадкоємця за заповітом. На нашу думку, якщо враховувати природу права на обов'язкову частку у спадщині як спадкування за законом, яке не залежить від змісту заповіту та волі спадкоємців за заповітом, то встановлення спору не залежить від відмови спадкоємців від обов'язкової частки у спадщині. Якщо спадкоємці за заповітом не заперечують проти прав спадкоємців на обов'язкову частку у спадщині, проте утримують спадкове майно або іншим чином перешкоджають здійсненню таких майнових прав, належним способом захисту буде не визнання права на обов'язкову частку у спадщині, а вимоги речово-правового змісту.

По-іншому вирішується питання підтвердження підстав спадкування за правом на обов'язкову частку в спадщині у нотаріальному порядку. Враховуючи юрисдикційний характер діяльності нотаріусів, за відсутності попереднього звернення спадкоємців із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину їх права не вважатимуться порушеними. Належним підтвердженням неможливості оформити право на обов'язкову частку у спадщині є відмова нотаріуса видати свідоцтво про право на спадщину, яка формально свідчить про наявність спору навіть без врахування змісту заповіту.

Суб'єктивне право особи вчинити заповіт та призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб (ч. 1 ст. 1235 ЦК) не залежить від наявності на час вчинення заповіту осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині. Такий висновок можна зробити на підставі ч. 3 ст. 1235 ЦК, якою передбачено, що заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині. Чинність заповіту щодо осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, встановлюється на час відкриття спадщини. Зазначену норму можна тлумачити та застосовувати виключно у поєднанні двох її змістовних частин.

На час вчинення правочину заповіту юридичні факти, які є підставою для виникнення права на обов'язкову частку в спадщині, можуть бути відсутні, наприклад, малолітня чи неповнолітня дитина спадкодавця на час відкриття спадщини вже досягне повноліття. Оскільки здатність особи бути спадкоємцем, який має право на обов'язкову частку в спадщині, визначається на час відкриття спадщини, як і загалом здатність бути спадкоємцем, вчиненням заповіту особа-заводач не може порушити суб'єктивного права, яке ще не виникло.

Отже, права спадкоємця, який має право на обов'язкову частку в спадщині, порушуються не змістом заповіту, адже спадкодавець реалізує свою запо-

відальну праводієздатність, що є цілком правомірним. Значення заповіту як правочину, що визначає динаміку підстав спадкового правонаступництва і виникнення права на обов'язкову частку в спадщині, слід розглядати в сукупності із правочином прийняття спадщини, адже саме таким чином можна визначити осіб, до яких матиме право вимоги необхідний спадкоємець.

Від стану накопичення юридичного складу спадкування залежить вирішення питання про уповноваженого на захист суб'єкта у правовідносинах пов'язаних із правом на обов'язкову частку у спадщині. Наприклад, якщо до юридичного складу спадкування спадкоємця третьої черги не входить відмова від прийняття спадщини спадкоємця першої, другої черги, то у нього не виникає право вимагати зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині, усунення від права на спадкування спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині, тощо.

Отже, право на обов'язкову частку в спадщині не залежить від змісту заповіту, тому потреби у рішенні суду про визнання недійсним заповіту в частині, що порушує права спадкоємця на обов'язкову частку в спадщині, немає.

Так, рішенням колегії суддів ВССУ від 23 листопада 2011 р. (справа № 1178св10) у справі за позовом про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини, визнання заповіту і свідоцтва про право на спадщину за заповітом частково недійсними та визнання права на обов'язкову частку в спадщині скасовано рішення Суворовського районного суду м. Одеси від 28 травня 2010 р. та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 06 жовтня 2010 р. в частині задоволення позовних вимог В.С.О. до В.В.О., Д.П.В., треті особи: В.Н.О., Восьма Одеська державна нотаріальна контора, про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини та визнання заповіту частково недійсним.

Суд касаційної інстанції визнав, що суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про визнання свідоцтва про право на спадщину за заповітом частково недійсним та визнання за позивачем права на обов'язкову частку в спадщині.

Проте суд першої інстанції не звернув уваги на те, що відповідно до вимог ч. 2 ст. 1257 ЦК правовою підставою для визнання заповіту недійсним є встановлення факту того, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі. При цьому закон не пов'язує наявність спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, з недійсністю заповіту чи його частини, оскільки зазначені обставини не залежать від волі спадкодавця. За таких обставин висновок суду першої інстанції про наявність правових підстав для визнання спірного заповіту частково недійсним суперечить вимогам закону.

Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 1241 ЦК розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

При вирішенні спорів про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині встановленню та оцінюванню судом підлягає характер відносин між спадкодавцем та спадкоємцем, інші обставини, що мають істотне значення. Зокрема, це може бути тривала відсутність спілкування між спадкодавцем і спадкоємцем, неприязні стосунки, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця, тощо. Зменшення розміру обов'язкової частки в спадщині полягає у пропорційному зменшенні частки такого спадкоємця.

Рішенням Верховинського районного суду Івано-Франківської області частково задоволено позов Б.: за ним визнано право власності в порядку спадкування за заповітом на спірний жилий будинок. У частині позову про усунення Г. від права на спадкування відмовлено. У вимозі Г. про визнання права власності на частину будинку в порядку спадкування обов'язкової частки відмовлено. За відповідачем за основним позовом, Г., визнано право власності тільки на рухоме майно спадкодавця. Таким чином, суд зменшив обов'язкову частку відповідача, обґрунтувавши це ухиленням Г. від допомоги і підтримки спадкодавця, відсутністю між ними спілкування протягом 30 років. Апеляційним судом рішення по цій справі, як законне і обґрунтоване, було залишено без змін.

Незважаючи на правильну оцінку відносин між спадкодавцем і спадкоємцем, що впливають на обґрунтованість зменшення розміру обов'язкової частки в спадщині, наведеним рішенням суду здійснено поділ спадщини між спадкоємцями з порушенням вимог ч. 1 ст. 11 ЦПК. Такий поділ спадщини є спеціальним видом вимог (ст. 1278 ЦК), що його як спосіб захисту, у тому числі й права на обов'язкову частку у спадщині, потрібно відрізнити від вимог про перерозподіл спадщини (ст. 1280 ЦК). Адже саме вимоги про перерозподіл спадщини можуть поєднуватися із вимогами, передбаченими ст. 1301 ЦК.

Порушення права на обов'язкову частку у спадщині за всіма формальними ознаками має місце за умови видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом на все майно, якщо нотаріусом не було встановлено, що є особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Відповідно до п. 5. 9 Порядку нотаріус повинен пояснити спадкоємцю, який має право на обов'язкову частку у спадщині, його право на одержання належної частки у спадщині. Спадкоємець може відмовитися від права на обов'язкову частку у спадщині шляхом подання нотаріусу заяви про те, що зі змістом заповіту він ознайомлений, зміст ст. 1241 ЦК йому роз'яснено і він не претендує на одержання обов'язкової частки у спадщині.

На нашу думку, нотаріус зобов'язаний зупинити видачу свідоцтва про право на спадщину до вирішення питання щодо виділу обов'язкової частки в спадщині та вжити заходів щодо охорони спадкового майна, якщо для цього є підстави. У цьому полягають безпосередні повноваження нотаріуса щодо захисту прав осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.

Якщо до нотаріуса звертаються особи, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, він, встановивши підстави для видачі свідоцтва про право на обов'язкову частку у спадщині, зобов'язаний його видати за заявою таких спадкоємців за умови відсутності спору між спадкоємцями. Відмова нотаріуса видати свідоцтво про право на обов'язкову частку в спадщині може бути оскаржена до суду в порядку позовного провадження.

Наявність спору між спадкоємцями визначається з урахуванням підстав відмови нотаріуса у видачі свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Адже якщо такі підстави не пов'язані із діями інших спадкоємців щодо реалізації їхніх спадкових прав, то належним способом захисту права на обов'язкову частку у спадщині є оскарження постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

У п. 4.13 Порядку щодо підстав зупинення вчинення такої нотаріальної дії, як видача свідоцтва про право на спадщину, зазначено, що за обґрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулась до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом.

Право спадкоємця на виділ його частки в натурі передбачено ст. 1278 ЦК, а згідно з ч. 2 ст. 1279 ЦК спадкоємці, які разом із спадкодавцем були співвласниками майна, мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі цього майна, у межах їхньої частки у спадщині, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення. Такі правила поширюються без винятків і на спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Слід лише наголосити, що у зазначеному випадку застосуванню підлягають спеціальні норми, якими регулюються спадкові правовідносини щодо поділу спадкового майна (ст. 1279 ЦК). Загальні норми про право спільної власності (ст. 365 ЦК) застосовуються судом для врегулювання правовідносин, що не врегульовані нормами книги шостої ЦК.

Якщо спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, не менше одного року проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю, вони мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі предметів домашньої обстановки та вжитку в розмірі частки у спадщині, яка їм належить (ч. 1 ст. 1279 ЦК).

Належними є вимоги про поділ спадщини за умови, що їх пред'явили спадкоємці, які прийняли спадщину у встановлені строки відповідно до норм частин 3, 4 ст. 1268 та ст. 1270 ЦК. Якщо після спливу строку для прийняття спадщини і її розподілу між спадкоємцями спадщину приймають інші спадкоємці (частини 2, 3 ст. 1272 ЦК), то може бути пред'явлено вимоги про перерозподіл спадщини (ст. 1280 ЦК). Саме нормами ст. 1280 ЦК

передбачено право спадкоємців на передання майна в натурі або сплату грошової компенсації, якщо таке майно не збереглося. Враховуючи норми статей 1278, 1280 ЦК, можна визначити належність таких способів захисту, як вимоги про компенсацію вартості обов'язкової частки в спадщині, виділення частки у майні тощо, що пред'являються спадкоємцями, які мають право на обов'язкову частку в спадщині. Очевидно, що пред'явлення вимоги про компенсацію вартості обов'язкової частки в спадщині, якщо спадкове майно збереглося в натурі (ч. 1 ст. 1280 ЦК) і спадкоємець за заповітом не визнає позову спадкоємця, що має право на обов'язкову частку в спадщині, слід все ж таки кваліфікувати як неналежний спосіб захисту, що може мати наслідком відмову у позові такому спадкоємцеві.

Питання про умови зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині або про визнання спадкоємця таким, що не має права на обов'язкову частку у спадщині, вирішуються з урахуванням концептуальних засад спадкового права, що полягають у традиційному протиставленні свободи заповіту, спадкування за законом та спадкування спадкоємцями, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Система належних способів захисту права на обов'язкову частку в спадщині зумовлена його закріпленням у спадковому праві України як виду спадкування за законом, здійснення та захист якого не пов'язується із волевиявленням спадкоємців за заповітом. Відповідно, спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, можуть захищати його у судовому порядку способами, встановленими нормами ст. 16 та книги шостої ЦК.

Список використаних джерел

1. *Ромовська З. В.* Українське цивільне право. Спадкове право : підручник. — К. : Алеута ; КНТ; ЦУЛ, 2009. — 264 с.
2. *Цивилистические традиции под вопросом (по поводу докладов Doing Business Всемирного банка) / [Франсуа Барьер и др.] ; пер. с франц. А. Грядова.* — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 184 с.
3. *Рихтер А. К.* О необходимом наследовании / Рихтер А. К., член Комиссии для сост. гражд. уложения. — СПб. : ред. Комиссии по сост. гражд. уложения, 1893. — 436 с.
4. *Гражданское уложение Германии = Deutsches Burgererliches Gesetzbuh mit Einfuhrungsgesetz : введ. закон к Гражд. уложению ; пер. с нем. / [В. Бергман, введ., сост.] ; науч. ред. А. Л. Маковский [и др.].* — 2-е изд., доп. — М. : Волтерс Клувер, 2006. — 816 с.
5. *Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / пер. с франц. В. Захватаев / предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев / отв. ред. А. Довгерт.* — К. : Истина, 2006. — 1008 с.
6. *Паничкин В. Б, Боровик О. Ю.* Наследственное право США / В. Б. Паничкин, О. Ю. Боровик. — СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. — 850 с.
7. *Особенности захисту суб'єктивних цивільних прав [текст] : моногр. / за заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця.* — К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. — 400 с.

Козловська Л. В. Теоретичні засади визначення належних способів захисту права на обов'язкову частку у спадщині

Анотація. У статті досліджуються питання теоретичного обґрунтування системи належних способів захисту права на обов'язкову частку у спадщині. Спадкування особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, розглядається як особливий вид спадкування за законом, що не залежить від волевиявлення спадкоємців за заповітом.

Ключові слова: спадкування, заповіт, спадкування за законом, право на обов'язкову частку у спадщині.

Козловская Л. В. Теоретические основы определения надлежащих способов защиты права на обязательную долю в наследстве

Аннотация. В статье исследуются вопросы теоретического обоснования системы надлежащих способов защиты права на обязательную долю в наследстве. Наследование лицами, имеющими право на обязательную долю в наследстве, рассматривается в качестве особого вида наследования по закону, который не зависит от волеизъявления наследников по завещанию.

Ключевые слова: наследование, завещание, наследование по закону, право на обязательную долю в наследстве.

Kozlovska L. Theoretical Provisions of Determination on Appropriate Ways of Protection of Right to Obligatory Portion

Summary. The article is devoted the investigation of theoretical justification of system of appropriate ways of defence of right to compulsory part in heritage. Inheriting by persons, who have right to compulsory part in heritage, is considered as a special type of inheriting according to the law, which does not depend on will of heirs according to the testamentary.

Key words: inheriting, testamentary, inheriting according to the law, right to compulsory part in heritage.